

Nekatere značilnosti upravljanja in gospodarjenja z gozdovi ter drugimi naravnimi viri v ZDA in spoznanja, pomembna za slovensko gozdarstvo

Franc FERLIN*

UVOD

V ZDA je tudi letos potekal seminar o upravljanju in gospodarjenju z gozdovi in naravnimi viri (*Forest and Natural Resource Administration and Management*), ki ga že tradicionalno organizirata Zvezna služba za gozdove pri Ministrstvu za kmetijstvo v ZDA (*US Department of Agriculture Forest Service - USDAFS*) ter ena izmed državnih univerz oziroma fakultet. Tokrat je bila to Univerza države Colorado (CSU) oziroma njena Fakulteta za naravne vire. Seminar je imel značaj intenzivnega izobraževalnega programa, na katerem smo udeleženci iz 14 držav (Afrike (5), Azije (4), Južne Amerike (3) in Evrope (4)), pretežno predstavniki vladnih gozdarskih organizacij oziroma ministrstev, dobili temeljit vpogled v upravljanje in gospodarjenje z gozdovi in drugimi naravnimi viri v ZDA oziroma v nekaterih zveznih državah srednjega zahoda (Colorado, Wyoming, Južna Dakota).

Končna postaja seminarja je bil Washington D.C., kjer smo se srečali z vodstvom USDAFS, s predstavniki ameriškega gozdarskega društva ter mednarodnih bančnih inštitucij in nevladnih organizacij, ki delujejo na področju ohranjanja narave in trajnostnega razvoja gozdov oziroma naravnih virov. Na seminarju smo udeleženci, pretežno gozdarji, v referatih med drugim predstavili svoje nacionalne usmeritve in programe ter probleme na področju gospodarjenja z gozdovi oziroma drugimi naravnimi viri kot podlago za medsebojno izmenjavo izkušenj in navezavo sodelovanja. Sam sem podrobneje predstavil politiko trajnostnega razvoja gozdov v Sloveniji, ki je nale-

tela na precejšnje zanimanje udeležencev. Sicer pa je bil eden temeljnih namenov seminarja, ki si ga je postavila USDAFS, prav v razširitvi mednarodnega sodelovanja.

VSEBINA SEMINARJA O UPRAVLJANJU IN GOSPODARJENJU Z GOZDOVI IN DRUGIMI NARAVNIMI VIRI V ZDRUŽENIH DRŽAVAH

Temeljna področja seminarja so bila naslednja: (1) Globalni vidiki, (2) Politika, programi in upravljanje, (3) Ekosistemsko gospodarjenje ter (4) Raziskovanje in prenos znanja. Največ pozornosti je bilo pri tem seveda posvečeno gozdarstvu, predvsem v javnih gozdovih, s katerimi upravlja USDAFS. Veliko pozornosti pa je bilo posvečeno tudi gospodarjenju z vodo oziroma z zlivnimi območji. Težišče seminarja je bilo na terenu. Najprej smo se mudili v območju poskusnega gozda (*Experimental Forest*) "Manitou", nadmorska višina 2500 m, v južnem predelu gorovja Rocky Mountains (Colorado), kjer smo se med drugim podrobneje seznanili z ekologijo gozdno-travnatih borovih ekosistemov (*Pinus ponderosa*), ekologijo požarov ter problematiko paše. Kljub močnemu vplivu paše pa smo lahko občudovali ohranjenost in neonesnaženost teh gozdnih in (ob)vodnih ekosistemov, v katerih so npr. bobri najbolj običajni "prebivalci".

V drugem delu ekskurzije smo obiskali poskusni gozd "Fraser", nadmorska višina 2700 m, v zahodnem predelu gorovja Rocky Mountains (še vedno v Coloradu), kjer smo spoznali najstarejše svetovno znane poskuse (od leta 1910) o vplivih različnih načinov gospodarjenja z gozdovi na vodni režim in tamkajšnjih zlivnih območjih, ter ekologijo subalpskih borovo-smrekovojelovih sestojev (Lodge Pole Pine = *Pinus*

*Mag. F.F., državni sekretar za gozdarstvo, Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano, Parmova 33, 1000 Ljubljana, SLO

contorta, subalpska smreka = *Picea Engelmannii*, subalpska jelka = *Abies lasiocarpa*), ki so prepuščeni naravnemu razvoju. Spoznali smo gozdno mejo (okrog 3450 m nadmorske višine), ki jo tu tvori predvsem subalpska smreka. Seznanili smo se tudi z ekologijo požarov v teh gozdnih ekosistemih (z ogledom velikega požarišča Pingree Park) in spoznali načrtno uporabo ognja (*control burning*) kot učinkovite sonaravne stopnje za obnovo borovih sestojev.

Podrobno smo se seznanili tudi s problematiko gospodarjenja v državnih gozdovih oziroma s pogodbenimi odnosi pri prodaji dreva na panju (*timber sale*), ki je v pristojnosti USDAFS. Zanimivo je, da v območju Rocky Mountains v državnih gozdovih praktično ne gospodarijo (v Coloradu in Wyomingu le na okrog 1 % površine), v območju hribovja Black Hills v Južni Dakoti pa je gospodarjenje z gozdovi že tradicionalno (prva tržna prodaja lesa na panju že pred več kot 100 leti). V tem območju so nam med drugim prikazali presenetljivo vzorno gospodarjenje z borovimi in smrekovimi sestoji, in sicer na podlagi naravnega pomlajevanja (praktično brez golosečenj) ter redčenj mlajših sestojev (predvsem zaradi preprečevanja požarov).

Spoznali smo tudi ekologijo traviščnih (*grasslands*) ekosistemov v preriji (Wyoming, Thunder Basin) ter gospodarjenje (s pašo) na teh zemljiščih v javni lasti, za katerega je pristojna USDAFS. V preriji smo spoznali tudi problematiko rudarjenja in sanacije oziroma oživiljanja dnevnih kopov na zemljiščih v javni lasti. Oživiljanje je seveda dolžnost rudokopnih družb, strokovne usmeritve pa so v pristojnosti gozdarske službe. Med drugim je zanimivo, da v tej zvezni državi odškodnine za koncesijo za izkoriščanje rudnin sploh ni potrebno plačevati.

Poleg zvezne ravni gozdarstva smo z obiskom državne gozdarske službe v Coloradu (*Colorado State Forest Service*) spoznali tudi to raven, ki je v primerjavi z zvezno službo usmerjena predvsem v zasebni sektor gozdarstva. Spoznali smo vlogo in pomen državne gozdarske službe (SFS) za lastnike gozdov ter njihovo organiziranost oziroma povezovanje. Na terenu smo si ogledali zasebne gozdove manjšega gozdnega posestnika (okrog 100 ha gozdov) in podrobneje spoznali tudi oblike tehnične pomoči (programov) za lastnike gozdov.

Problematiko gospodarjenja z vodo smo med drugim posebej videli v zlivnem območju najvišjega vrha Pikes Pike (4301 m n.v.) v južnem predelu Rocky Mountains, kamor smo se celo povzpeli z železnico (najvišjo na svetu), ter v zahodnem predelu Rocky Mountains, kjer so velika akumulacijska jezera, iz katerih je voda po ceveh speljana prek kontinentalne razvodnice na vzhodno stran gorovja do večjih mest (Fort Collinsa in celo Denverja). Sicer pa nas je problematika gospodarjenja z vodo spremljala pravzaprav povsod, kajti padavin je v tem predelu zelo malo (450 – 600 mm).

Podrobneje smo spoznali tudi upravljanje nacionalnih parkov (z obiskom nacionalnega parka Rocky Mountains v Coloradu), ki so v pristojnosti zvezne službe za parke (NPS) ter upravljanje regionalnih parkov (z obiskom Custer State Parka v Južni Dakoti), ki je v pristojnosti državne službe za parke (SPS). Seznanili smo se tudi z usmerjanjem gospodarjenja z divjadjo (obisk Državne agencije za divjad v Coloradu).

Na nekajdnevnom obisku na CSU oziroma fakulteti za naravne vire v Fort Collinsu je bil dan poudarek predavanjem in delavnicam: (1) trajnostnemu gospodarjenju z gozdovi (*Sustainable Forest Management*)¹, (2) predstavitvi t.i. ekosistemskega gospodarjenja (*Ecosystem Management*)², (3) ohranjanju biološke pestrosti oziroma, (4) oblikovanju politike v zasebnem sektorju gozdarstva ter politike ohranitve in rabe na-

¹ Trajnostno gospodarje z gozdovi (*Sustainable Forest Management*), ki ga je po evropski definiciji (Helsinška resolucija – H1) prevzela tudi USDAFS (USDAFS 1995), pomeni "skrb za gozdove in rabo gozdov ter gozdnih zemljišč na takšen način oziroma v takšni meri, ki ohranja biološko pestrost, produktivnost, sposobnost pomlajevanja, vitalnost ter njihov potencial za sedanje in prihodnje izpolnjevanje pomembnih ekoloških, ekonomskih in socialnih funkcij na lokalni, nacionalni in globalni ravni in ne povzroča škode drugim ekosistemom" (MCPFE 1993).

² Ekosistemsko gospodarjenje (*Ecosystem Management*) je ameriški način oziroma filozofija ravnanja z naravnimi viri, ki pomeni "integracijo ekoloških, ekonomskih in socialnih dejavnikov z namenom ohranjanja in pospeševanja kakovosti okolja, da bi se v najbolj meri izpolnile sedanje in prihodnje potrebe" (Knight 1996). Je sredstvo, s katerim naj bi USDAFS dosegel cilj trajnosti (USDAFS 1995).

ravnih virov nasploh, ter (5) sodelovanju z gozdarsko službo, svetovanju in prenosu znanja v gozdarstvu. Spoznali smo tudi delo drugih zveznih in državnih agencij oziroma institucij na področju gozdarstva in naravnih virov, kjer je bil dan poudarek predvsem njihovi zapleteni medsebojni koordinaciji in sodelovanju.

NEKATERE ZNAČILNOSTI AMERIŠKEGA UPRAVLJANJA IN GOSPODARJENJA Z GOZDOVI IN NARAVNIMI VIRI

Splošno

Gospodarjenje z gozdovi in drugimi naravnimi viri v ZDA je zakonsko urejeno le na površinah, ki so v javni lasti. Te predstavljajo le četrtno vseh površin (77 mio ha), vse drugo pa je v zasebni lasti, kjer z nad 80 % prevladuje manjša posest (pod 800 ha). Zasebna lastnina nad zemljišči je praktično nedotakljiva, zato ravnanje z njimi ne pozna nobenih zakonskih omejitev. USDAFS je zato po zakonu pristojna le za gozdove in (prejiska) travišča v javni lasti (*National Forests and Grasslands*), za zasebni sektor pa obstajajo le neobvezni strokovni (svetovalni) in ekonomski (spodbujevalni) mehanizmi, ki so v "pristojnosti" državnih gozdarskih služb. Glede omejitev za zasebna zemljišča je pomembna izjema zakon o zavarovanih redkih in ogroženih živalskih vrstah, ki določa njihovo varstvo in ohranjanje habitatov ne glede na lastnino zemljišč. Te omejitve so pri gospodarjenju (izkoriščanju) tako stroge, da se zaradi njih lahko začasno zaustavi celotna gospodarska aktivnost (npr. sečnja v gozdovih, izkoriščanje rudnin v dnevnih kopih), dokler za ogroženo vrsto ni zagotovljen nadomestni (?) habitat.

Izjema so tudi divje živali, ker so po zakonu javna lastnina, upravljanje z divjadjo pa je, z izjemo zavarovanih in migracijskih vrst, v pristojnosti državne (in ne zvezne) službe. Tudi vsa zavarovana območja (parke) so le na površinah, ki so v javni lasti, z njimi pa upravlja zvezna agencija za parke. Javna lastnina in vpliv javnosti naj bi bila torej edino čvrsto zagotovilo ohranjanja narave ter trajnostnega razvoja naravnih virov, če bi država z njo seveda ustrezno

ravnala (npr. po zakonu o gozdovih so goloseki dovoljeni do velikosti 100 (!) ha; na srečo pa javnost tega ne dopušča, zato je gospodarjenje v javnih gozdovih kljub temu mnogo bolj obzirno kot v preteklosti). Zaradi "nedotakljivosti" zasebne lastnine je cilj, da z odkupom čimveč zasebnih zemljišč preide v javno last. Sicer pa se je tudi ameriška zvezna vlada v letu 1993 formalno obvezala za trajnostno gospodarjenje z gozdovi po letu 2000.

Zvezna gozdarska služba

Dejavnost

Temeljna dejavnost USDAFS, ki ima že stoletno tradicijo in zaposluje 30.000 delavcev, je: (1) mnogonamensko gospodarjenje z gozdovi in travišči v javni lasti; (2) temeljno in aplikativno raziskovanje na področju gospodarjenja z gozdovi in drugimi naravnimi viri; (3) tehnična pomoč zasebnim lastnikom gozdov, lokalnim vladnim institucijam in tujim vladam. Tako temelji organizacija USDAFS na naslednjih glavnih programskih področjih: (1) sistem nacionalnih gozdov (skupaj jih je 155), (2) raziskave, (3) državno in zasebno gozdarstvo, (4) mednarodno gozdarstvo, (5) programi in zakonodaja ter (6) administracija.

Skladno z zakonom ima USDAFS za glavna programska področja izdelane dolgoročne strateške plane oziroma programe, kot npr. program za gospodarjenje z gozdovi in travišči (za obdobje do 50 let), strateški plan za raziskovanje in strateški plan za mednarodno sodelovanje. Strateški cilj USDAFS je, da mora njeno delovanje služiti kot primer odličnosti trajnostnega gospodarjenja z gozdovi oziroma zemljišči v javni lasti. Pri mednarodnem sodelovanju, ki temelji na posebnem zakonu, ima USDAFS dva temeljna cilja: (1) podpirati trajnostno gospodarjenje v ZDA in (2) pospeševati trajnostno gospodarjenje in ohranjanje biološke pestrosti v drugih državah, kar koristi tudi ZDA.

Področja oziroma oblike mednarodne pomoči USDAFS so: (1) razvoj gozdarske politike, (2) izobraževanje in vzgoja, (3) raziskovalno sodelovanje ter znanstvena izmenjava in (4) tehnična pomoč. Projekti mednarodne pomoči potekajo izključno prek

bilateralnih sporazumov s posameznimi državami (npr. Rusijo, Bolgarijo in Albanijo), pri tem pa običajno finančno sodelujejo Zvezna agencija za mednarodni razvoj (USAID) ter nevladne organizacije s tega področja (npr. *Global Environmental Facilities* (GEF), *World Wildlife Fund* (WWF), *World Resources Institute* (WRI), itd.). Za podobne stvari si zdaj prizadevajo tudi mednarodne finančne institucije (Svetovna banka).

Financiranje

Glavni vir financiranja USDAFS je seveda zvezni proračun, dodatni pa lastne storitve, in sicer strokovne – za druge službe oziroma agencije na zvezni, državni in lokalni ravni ter za nevladne organizacije, prihodki od rekreacijske (npr. kampirni prostori) in turistične funkcije (npr. v informacijskih centrih) itd. Vir financiranja vlaganj v javne gozdove in travniške (pašne) površine pa so prihodki od gospodarjenja s temi gozdovi oziroma zemljišči, t.j. prihodki od prodaje lesa in pristojbin za pašna dovoljenja, ter namensko zagotovljena proračunska sredstva za vlaganja v državne gozdove (obnova, redčenja, varstvo, požari in vzdrževanje cest). Tretji vir financiranja vlaganj v javne gozdove pa je celo nevladni, in sicer Fundacija za nacionalne gozdove (*National Forest Foundation*), ki je bila ustanovljena z zakonom v letu 1990 in katere poslanstvo je podpora programov pri gospodarjenju, varstvu in rabi javnih gozdov, ki jih usmerja USDAFS.

V proračunu USDAFS so značilna močna krčenja v zadnjih letih (iz 3.0 na 2.2 milijardi \$ v letu 1996), tudi zaradi močnega zmanjšanja prihodka od prodaje lesa. Obseg le-te se je, zaradi nasprotujočega javnega mnenja – zaradi preteklih golosečnih izkušenj – in nizkih cen lesa, več kot prepolovil. Značilno je, da četrtnina prihodka od prodaje lesa ter pašnih dovoljenj iz gozdov oziroma zemljišč v javni lasti, skladno z zakonom, ostane na lokalni ravni (za infrastrukturo, šolstvo, itd.), v zvezni proračun pa se steka le simbolična vsota (do 0.25 %) tega denarja. USDAFS, ki je pristojna za gospodarjenje z javnimi gozdovi (prodaja lesa na panju) ter izdajanje pašnih dovoljenj, tako ostane tri četrtine tega prihodka, kar sedaj predstavlja le okrog 10 % (pred

leti do 25 %) gozdarskega proračuna. Ta prihodek se seveda vrne nazaj v javne gozdove oziroma zemljišča. Medtem ko se cena lesa na panju določa tržno, pa je višina pristojbine za pašo na nacionalnih zemljiščih določena celo z zveznim predpisom (1.4 \$ na glavo odrasle živine na mesec).

Prodaja lesa na panju

Značilnosti prodaje drevja na panju, ki jo že tradicionalno opravlja USDAFS, so naslednje: (1) drevje se prodaja na panju brez posrednikov (kupec je tudi primarni predelovalec); (2) prodaje potekajo v "paketi" po posameznih območjih gozdov, na podlagi gozdnogospodarskih načrtov, in sicer na licitaciji za obdobje enega ali nekaj let; (3) USDAFS vodi informacijski sistem vseh svojih prodaj in na podlagi tega tudi regijsko oblikuje izključne cene prodaj; (4) pri oblikovanju izključnih cen na panju na podlagi tržnih cen se upoštevajo standardizirani stroški izvedbe s pogodbo določenih del (npr. gradnja gozdnih cest, nadzorovanega požiga lesnih ostankov) ter (nad)stroški sečnje in izdelave; (5) tako oblikovana cena na panju predstavlja minimalno ceno; (6) v primeru, da izključna cena na licitaciji ni dosežena niti po njenem zmanjševanju (do predpisanih okvirjev), s prodajo lesa na panju počakajo ali pa sploh ne grejo v prodajo (slednjega je v ZDA vse več); (7) v primerih, da se prodaja ne izvede na licitaciji, kar je v določenih pogojih tudi možno, za pogajanja s kupcem oblikujejo maksimalno ceno, za njeno oblikovanje pa ima USDAFS prav tako ustrezne standarde; (8) gozdarska služba v obojestranskem interesu natančno (vzorčno) preverja posekano neto količino lesne mase (razmerje neto-bruto); (9) strošek administracije in priprave pogodb o prodaji drevja na panju, ki ga gozdarski službi plača kupec, vključno s stroški za individualno izbiro drevja (kjer ni golosečenja), lahko znaša okrog četrtnine do tretjine celotne vrednosti lesa (npr. 80.000 \$ pri vrednosti 240.000 do 320.000 \$); (10) gozdnogojitvena vlaganja v gozdove (obnova, redčenja, varstvo, vzdrževanje cest) niso predmet pogodb in jih financirajo iz dohodka od prodaje lesa ter proračunskih sredstev.

Organiziranost

USDAFS je organizirana tudi na regionalni ravni, na ravni posameznih nacionalnih gozdov ter na lokalni ravni (revir). Pri tem regionalna raven običajno zajema gozdove v več državah (npr. Colorado, Wyoming, in Južna Dakota, ki smo jih obiskali, spadajo skupaj z Nebrasko v eno regijo z 10 mio ha javnih gozdov in travišč). Usmerjanje gospodarjenja v teh nacionalnih gozdovih poteka na podlagi zveznega zakona o gospodarjenju z gozdovi (1976) in nacionalne strategije, ki se prilagaja posameznim regijam, ter na podlagi načrtov za gospodarjenje z gozdovi (in travišči). Pri tem je zanimivo, da mora USDAFS pri oblikovanju politike in odločitev po zakonu obvezno vključevati tudi javnost, za kar so oblikovana posebna svetovalna telesa, sestavljena iz predstavnikov javnosti. Vpliv javnosti je na ta način zelo močan (pozitiven v ekološkem smislu), čeprav gre za državno službo, ki je v primerjavi z našimi razmerami v bistvu "organ v sestavi ministrstva". Ena od zanimivosti delovanja USDAFS pa tudi drugih državnih služb oziroma agencij (npr. parkovne) je, da pri svojem delu uporabljajo veliko prostovoljcev (100.000), ki jih tudi minimalno plačajo (10 – 20 \$ na dan).

Druge dejavnosti

USDAFS se je doslej med drugim ukvarjala tudi z upravljanjem, t.j. urejanjem in vzdrževanjem rekreacijske infrastrukture (npr. s prostori za kampiranje in piknike) ter z zbiranjem pristojbin za njeno uporabo (8 – 10 \$ na dan po avtomobilu) v nacionalnih gozdovih. Vendar so bile te pristojbine prihodek proračuna, tako da tega denarja ni bilo mogoče vračati nazaj v te objekte. Sedaj pa je upravljanje teh rekreacijskih objektov v javnih gozdovih skoraj v celoti koncesionirano. Izgradnja tovrstnih novih objektov pa je, zaradi večjih investicijskih stroškov, še vedno naloga USDAFS. Koncesionarji – zaradi kadrovske krčenj (!) večinoma nekdanji zvezni gozdarski uslužbenki – večji del sredstev od pristojbin, ki jih sami zbirajo, obdržijo za vzdrževanje, minimalni delež pa (celo) plačajo kot odškodnino za podeljeno koncesijo. Na ta način je med drugim preprečen odliv večine zbranih sredstev v proračun.

DRŽAVNA GOZDARSKA SLUŽBA

Dejavnost in financiranje

Temeljna dejavnost državnih gozdarskih služb (*State Forest Service*), ki so seveda samostojne in neodvisne od zvezne službe, je usmerjanje gospodarjenja z gozdovi in travišči v zasebnem sektorju. Njihova temeljna dejavnost je posredovanje strokovne in finančne pomoči lastnikom gozdov (gozdnogospodarski načrti in projekti, programi subvencij in davčnih olajšav) ter svetovanje in izobraževanje. Zelo pomembna je tudi dejavnost službe na področju gašenja požarov, urbanega gozdarstva in drevesničarstva. Nekatere SFS so celo povezane z univerzami. Tak primer je SFS v Coloradu, ki je sestavni del CSU. Financiranje SFS je v največji meri proračunsko (zvezni in državni proračun vsak po tretjino), preostanek (ena tretjina) pa iz prihodkov od lastnih storitev (npr. prihodki od proizvodnje sadik, prihodki od prodaje prilagojene mehanizacije in opreme za gašenje požarov, izdelava načrtov, programov in projektov ter druga tehnična pomoč za lastnike zemljišč, storitve za druge vladne in nevladne organizacije itd.).

Programi tehnične pomoči lastnikom gozdov

Programi tehnične pomoči, ki so namenjeni lastnikom gozdov so: (1) program "skrbništva" gozdov (*Forest Stewardship Programme*) za manjše lastnike (pod 400 ha), ki vključuje dolgoročni načrt z obnovo in nego gozda, ohranjanjem habitatov ter ukrepi za varovalno in rekreacijsko funkcijo, (2) program subvencij za skrbništvo gozdov (*Stewardship Incentives Programme*), ki jih zagotavlja zvezni proračun, in (3) program davčnih olajšav (t.i. *Forest Ag*), ki omogoča precejšnje davčne olajšave (do 75 %) lastnikom, če z gozdom gospodarijo in prodajajo les. Zanimivo je, da pravzaprav sama višina finančnih proračunskih sredstev niti ni najbolj omejujoč dejavnik, odločilno je, koliko novih programov lahko izvede na leto SFS. Višina subvencij znaša najmanj 50 % vrednosti del, za redčenja pa npr. okrog 800 \$ po hektaru.

Združevanje lastnikov gozdov

Posebej je omembe vreden interes po povezovanju manjših lastnikov gozdov, in sicer tako lokalno (zaradi upešnejšega boja proti požarom, za skupne gradnje in vzdrževanje cest, uspešnejše prodaje lesa, itd.), kakor tudi širše. Eno takšnih združenj lastnikov gozdov oziroma nevladnih programov pomoči za zasebne gozdove je t.i. *American Tree Farm System*, kot program Ameriške fundacije za gozdove (*American Forest Foundation*), ki združuje 60.000 lastnikov z namenom uvajanja učinkovitejšega gospodarjenja z gozdovi. Program med drugim vključuje tudi različne oblike tekmovanj in priznanj lastnikom gozdov za vzorno gospodarjenje (npr. najboljši "Tree Farmer" leta).

Državna služba za parke upravlja regionalne parke (*State Park Service*), katerih upravljanje se bistveno razlikuje od nacionalnih. Običajno gre za ohranjevalno gospodarsko rabo naravnih virov, ki mora zagotavljati tudi ekonomsko podlago za park. Tak primer je *Custer State Park* v Južni Dakoti, ki smo ga obiskali. Financiranje teh parkov torej poteka iz prihodkov od gospodarjenja z naravnimi viri ter od turistične funkcije (vstopnine) in drugih virov (donacije).

SLUŽBA ZA PARKE

Zvezna služba za parke upravlja nacionalne parke (*National Park Service*) in je pristojna za njihovo celovito upravljanje – od usmerjanja večnamenske rabe naravnih virov (predvsem turistične in rekreacijske) do njihovega varstva ter opravljanja vseh drugih dejavnosti, vključno z izobraževanjem, vzgojo in nadzorom obiskovalcev. Sicer pa so gozdovi in drugi naravni viri v nacionalnih parkih prepuščeni naravnemu razvoju (ni gospodarske rabe), kar velja tudi za divjad. Lov je dovoljen le v nekaterih nacionalnih parkih, in sicer le avtohtonim prebivalcem (Indijancem), v vseh parkih pa je dovoljen ribolov. Lastnina zemljišč v parku je v celoti javna.

Značilnost za ameriške nacionalne parke je izredno velik obisk – v nacionalnem parku Rocky Mountains (110.000 ha) je obiskovalcev nad 3 mio na leto, kar je toliko kot v osemkrat večjem Yelowstonu. Vir fi-

nanciranja nacionalnega parka oziroma NPS je zvezni proračun ter prihodek od pristojbin (vstopnin), ki znašajo 5 \$ na avtomobil, pri čemer park po posebnem zakonu lahko obdrži 50 %, drugo pa gre v proračun. Pričakujejo pa spremembo zakona, ki bi omogočila, da ves prihodek od pristojbin ostane v parku. Pomembni viri financiranja parka so tudi donacije sponzorjev (npr. Texaco), za kar obstaja celo poseben zakon, ter prihodki od reklamne uporabe imena parka.

SLUŽBA ZA DIVJAD

Služba za divjad (*Wildlife Service*) je na zvezni ravni pristojna le za zavarovane in migracijske živalske vrste, na državni ravni pa za gospodarjenje in varstvo divjadi. Pri tem je ohranjanje habitatov – na javnih zemljiščih – naloga gozdarske službe. Financiranje zvezne službe za divjad je v celoti proračunsko, financiranje državne pa poteka prek prodaje licenc za odstrel divjadi, ki predstavljajo do 85 % prihodka, drugo pa so razne federalne takse ipd. Država plačuje lastnikom zemljišč odškodnino za škodo zaradi divjadi. Lastniki zasebnih zemljišč lahko pridobljene licence naprej prodajo najugodnejšim ponudnikom (lovcem), na javnih zemljiščih pa ostaja cena licence za odstrel nespremenjena. Tako je mogoče za osnovno ceno licence (30 \$ za domačina, 200 \$ za tujca) npr. priti do jelena. Sicer pa turizem, povezan z divjadjo in lovom, prinaša ogromen prihodek (v Coloradu je npr. 2,3 mio lovskih turistov na leto). Sicer pa agencija intenzivno skrbi za izobraževanje in vzgojo mladine in javnosti.

NEKATERA ZA NAS POMEMBNA AMERIŠKA SPOZNANJA IN IZKUŠNJE

Številna spoznanja in izkušnje iz ZDA, čeprav seveda niso neposredno prenosljive, so pomembne tudi za naše gozdarstvo oziroma za sistem sonaravnega gospodarjenja v Sloveniji nasploh. Sistem v gozdarstvu, ki smo ga postavili, je tudi na podlagi takšnih spoznanj mogoče preverjati in ga postopno dograjevati s tistimi zamisljimi, ki bi bile za nas sprejemljive. Nekatera bistvena spoznanja in izkušnje za nas bi lahko bila naslednja:

- Eno temeljnih načel delovanja USDAFS, nad katerim se velja še posebej zamisliti, sloni na misli prvega direktorja USDAFS Gifforda Pichota pred več kot 100 leti: *"dve stvari sta pomembni v tem materialnem svetu: naravni viri in ljudje"*. Vpliv javnosti na ravnanje z naravnimi viri je sedaj eden najresnejših dejavnikov pri oblikovanju te politike, ki je zaradi tega izredno zahtevna. Naša rešitev, ki je v zvezi z vplivom lastnikov gozdov in javnosti na sprejemanje odločitev sprejeta v zakonu o gozdovih (sveti Zavoda za gozdove Slovenije), pa je v tem smislu zelo izvirna in lahko pomeni model tudi za druge države.

- Izkušnje v ZDA nas prepričujejo, da naš Zavod, zaradi celovitosti (interdisciplinarnosti) njegovih dejavnosti oziroma nalog – slednje bi bile v ZDA razdeljene najmanj med tri zvezne in prav toliko državnih agencij –, lahko tudi v mednarodnem merilu služi kot vzor za celovito (=trajnostno) usmerjanje gospodarjenja z gozdovi in drugimi gozdnimi viri.

- USDAFS, ki je pristojen tako za usmerjanje gospodarjenja z javnimi gozdovi, kakor tudi za samo gospodarjenje (sklepanje pogodb o prodaji lesa na panju z izvajalci), pa je lahko vzor urejanju pogodbenih (koncesijskih) razmerij tudi pri nas. Njegov sistem izračunavanja izključne cene lesa z upoštevanjem standardiziranih stroškov izvedbe potrebnih del pa nas prepričuje, da smo pri določanju načina izračuna plačila za koncesijo v državnih gozdovih ravnali prav.

- Pristojnost za strokovno usmerjanje gospodarjenja z naravnimi ekosistemi travnišč (pašnikov) je v ZDA v rokah gozdarjev in nam prav tako lahko služi za vzor, saj pri nas (pol)naravni ekosistemi travnišč, prostorsko gledano, praktično nimajo svojega strokovnega usmerjevalca. To še zlasti velja za kmetijska zemljišča v zaraščanju.

- Glede gospodarjenja z zasebnimi gozdovi so za nas lahko zelo pomembne ameriške izkušnje pri prostovoljnem povezovanju in organiziranju lastnikov gozdov in še posebej pri zbiranju sredstev za vlaganja v gozdove tudi na nevladni ravni (prispevki lesne industrije, drugi donatorji).

- Način zbiranja sredstev za ameriške (državne in zasebne) gozdove, ki se kljub namensko zagotovljeni proračunski podpori (in sredstvom od prodaje lesa v državnih

gozdovih) steka v dve nevladni fundaciji, je lahko tudi odlična zamisel, da bi kaj podobnega – če je potrebno celo z zakonom – zasnovali tudi v Sloveniji (npr. Fundacijo za gozdove).

- Prenašanje ameriške politike glede možnosti ohranjanja in trajnostnega gospodarjenja z naravnimi viri ali pa strategije varstva narave le na zemljiščih v javni lasti, pa seveda, že zaradi naše ustave (in zakonov), po kateri ima lastnina nad zemljišči gospodarsko, socialno in ekološko funkcijo, in zaradi prevladujočega zasebnega lastništva zemljišč, ne more priti v poštev.

- Spoznanja glede dejavnosti USDAFS, ki je usmerjena tudi v raziskovanje, nas lahko krepijo v prepričanju, da bi bilo nekaj podobnega potrebno zagotoviti tudi pri nas. Žal pa za financiranje samostojnih raziskovalnih projektov Zavod nima lastnih sredstev (od prodaje lesa), tako kot je to značilno za USDAFS.

- Strateški programi/plani, ki jih za svoja področja dela oziroma dejavnosti pripravlja USDAFS, bi bili gotovo potrebni tudi pri nas. V njih so določeni dolgoročno poslansktvo ter cilji (strategija) delovanja USDAFS. Izdelava takšnih programov bi po začetnih nekaj letih oblikovanja novega sistema koristila tudi vsem našim gozdarskim institucijam.

- Na področju financiranja javne gozdarske službe in z njim povezanih problemov, ki so tudi v ZDA podobni (proračunske restrikcije), so ameriške izkušnje zelo pomembne. Gre za iskanje dodatnih finančnih virov, npr. na podlagi (korektnega) zaračunavanja svojih storitev v skladu z zakonom, kar je v sodelovanju s posameznimi institucijami ali pa zasebnimi lastniki v ZDA popolnoma normalno.

- Za predstavitev našega sonaravnega gospodarjenja z gozdovi tudi zunaj naših meja ter za uspešno izpopolnjevanje novega sistema v gozdarstvu sta na vsak način potrebna intenzivnejše mednarodno sodelovanje in izmenjava izkušenj s tujimi vladnimi in nevladnimi organizacijami. V tem smislu naj bi še letos tudi formalno izrazili svoj interes po sodelovanju z USDAFS. Ena siceršnjih možnosti slovenske predstavitve pa bi bila npr. v organiziranju mednarodnih seminarjev s področja filozofije in tehnike sonaravnega gojenja gozdov.

- Velik izziv za nas bi moralo biti sezna-

njanje ljudi s funkcijo gozdov (npr. v gozd-
nih informacijskih centrih) in z našim sona-
ravnim gozdarstvom ter o gozdarskih inšti-
tucijah nasploh; o tem se lahko še posebej
veliko naučimo v ZDA.

- Ameriške izkušnje kažejo, da je (nepro-
fitno) trženje rekreacijske in turistične funk-
cije gozdov zelo pomembno. Žal pri nas s
tem niti še nismo začeli, imamo pa za to že
zagotovljene določene predpogoje. Tudi to
je lahko dodatni vir dohodka, ki naj bi se
vračal nazaj v gozd (za opremljanje in vzdr-
ževanje učnih poti, rekreacijske infrastruk-
ture, za ekološko vzgojo in izobraževanje,
seznanjanje javnosti, ipd.). Lep primer tega
je npr. upravljanje kampirnih prostorov v
državnih gozdovih v ZDA, ki je sedaj celo
koncesionirano.

- Zmanjševanje gospodarske funkcije
gozdov je očitno tudi ameriški trend. Eko-
nomske zakonitosti v gozdu pa lahko igrajo
tako negativno kot tudi pozitivno vlogo.
Slednja je v gozdovih v območju Rocky
Mountains izražena v celoti, saj zaradi nee-
konomičnosti tu praktično ni sečenj. Goz-

dovi so namreč v celoti prepuščeni narav-
nemu razvoju. Tudi v Sloveniji bo ekonom-
ske zakonitosti potrebno v prihodnje glede
tega bolj upoštevati. V težjih rastiščnih ter
ekoloških (in s tem tudi spravičnih) razme-
rah, kjer je gospodarska funkcija manj po-
membna, bo zato treba gozdove tudi pre-
puščati naravnemu razvoju.

VIRI

1. CSU in USDAFS 1996: 12th International Se-
minar on Forest and Natural Resources Admini-
stration and Management. Colorado State Univer-
sity Fort Collins in USDA Forest Service Washing-
ton. Seminarsko gradivo.
2. Knight, L. R. 1996: Aldo Leopold, the Land
Ethic, and Ecosystem Management. *J. Wildl. Ma-
nage.* 60(3):471-474.
3. MCPFE 1993: Ministerial Conference on the
Protection of Forests in Europe, 16-17 June 1993
in Helsinki. Sound Forestry - Sustainable devel-
opment. Documents, 56 s.
4. USDAFS 1995: Strategic Plan for Internatio-
nal Cooperation USDA Forest Service, Washing-
ton, 20 p.

GDK: 9:(73)

Razmišljanje o študijskem potovanju po ZDA

Primož ILEŠIČ*

Jeseni 1996 smo predstavniki Zavoda za
gozdove Slovenije odšli v ZDA na povabilo
Washington State University, Department
of Natural Resources Sciences oziroma
Gozdarske svetovalne službe - Cooperati-
ve Extension. Naš namen je bil pridobiti
informacije in spoznanja o načinih izobra-
ževanja lastnikov gozdov in javnosti v ame-
riški zvezni državi Washington. Program na-
šega študijskega potovanja je bil izredno
bogat in poučen. Opravili smo veliko število
delovnih pogovorov z odgovornimi oseba-
mi za posamezna področja gozdarstva, z
gozdarskimi svetovalci in obiske na krajev-
nih uradih izpostave državnega urada za

naravne vire - Washington State Depart-
ment of Natural Resources. Pogovarjali
smo se s predstavniki zasebnih svetovalnih
firm, spoznavali smo vlogo gozdnih požar-
ov v procesu naravne obnove gozda, og-
ledali smo si domiseln način terenskega
spravila lesa s konji in se seznanili z nači-
nom in organizacijo kmečkega turizma v
ZDA. Na Washington State University smo
se pogovarjali z njenimi predstavniki, z izo-
braževalci in voditelji programov dela z otro-
ki, obiskali smo dekana in direktorja in pre-
davali študentom o slovenskem gozdarstvu
ter jih seznanili z vlogo ZGS. Naš program
je vseboval tudi pogovor o reševanju spor-
nih situacij med različnimi interesnimi sku-
pinami na področjih ekonomike, ekologije
in sociologije. Ogledali smo si učni gozd
in se pogovarjali s predstavniki državnega

* P. I., dipl. inž. gozd., Zavod za gozdove Slo-
venije, 1000 Ljubljana, Večna pot 2, SLO